

ფინანსური ინსტრუმენტები – სიასლენი და პერსპექტივები

წინა წლების კრიზისმა კითხვის ნიშნის ქვეშ დააყენა ფინანსური აღრიცხვის საერთაშორისო სტანდარტებში (სფასს) არსებული ზოგიერთი პრინციპის მართებულობა.

დიდი ოცეულის ქვეყნების ხელმძღვანელებმა, ფინანსური სტაბილურობის ფორუმმა (*Financial Stability Forum*), ევროგაერთიანების მინისტრებმა და მარეგულირებელმა ორგანოებმა მთელი მსოფლიოს მასშტაბით საერთაშორისო ბუღალტრული სტანდარტების საბჭოს (საბჭო) ფინანსურ ინსტრუმენტებთან დაკავშირებული სტანდარტების გამარტივება და უფრო გასაგები ფორმით წარდგენა მოსთხოვეს.

ამის საპასუხოდ, 2009 წელს საბჭომ თავის თავზე აიღო ვალდებულება მაქსიმალურად შემჭიდროვებულ ვადებში შეიტანოს ცვლილებები არსებულ სტანდარტებში. დაისახა გეგმა, ბუღალტრული აღრიცხვის საერთაშორისო სტანდარტი 39 ჩანაცვლდეს ახალი მოთხოვნებით სამ ეტაპად: 1) კლასიფიკაცია და შეფასება; 2) ფინანსური აქტივების გაუფასურება; 3) პეჯირების აღრიცხვა.

რთულია არ დაეთანხმო კრიტიკას ბასს 39-ის – დღევანდელი ვერსია ფინანსური ინსტრუმენტების შეფასების ოცამდე მიდგომას ითვალისწინებს, რაც ფინანსური ინსტრუმენტის კატეგორიაზეა დამოკიდებული. კატეგორიები კი, თავის მხრივ, დამოკიდებულია მენეჯმენტის გეგმებზე. გარდა ამისა, რეალური ღირებულების ცვლილებები აღირიცხება, მოგება-ზარალის ანგარიშგებაში, კაპიტალში, ან მოძრაობს კაპიტალიდან მოგება-ზარალში გაყიდვის და გაუფასურებისას, ან საერთოდ არ აღირიცხება. ერთი შეხედვითაც ჩანს, რომ სტანდარტი სუბიექტურობისა და შეცდო-

მებისთვის ფართო პოლიგონს გვიტოვებს...

დღეის მდგომარეობით საბჭომ გადადგა გარკვეული ნაბიჯები თავის პირობის შესრულებისკენ. ჩვენ ვეცდებით მოკლედ შევაჯამოთ ის ძირითადი სიახლეები, რაც მოცემული მომენტისთვის უკვე ცნობილია.

2009 წლის 12 ნოემბერს საბჭომ ახალი **ზასს 9** გამოაქვეყნა. ფასს 9 ჩანაცვლებს ბასს 39-ის ბევრ მოთხოვნას, კონკრეტულად კი ფინანსური აქტივების კლასიფიკაციასა და შეფასებასთან დაკავშირებულ მოთხოვნებს. ეს სტანდარტი სავალდებულოა 2013 წლის 1 იანვრით დაწყებული საანგარიშგებო პერიოდებისთვის და მისი უფრო ადრე დანერგვა ნებადართულია.

ზასს 9-ის გამოქვეყნებით საბჭომ დაასრულა ბასს 39-ის სამეტაპობრივი ჩანაცვლების პირველი ეტაპი. ბასს 39-ის დარჩენილი ნაწილის ჩანაცვლება 2010 წლის განმავლობაში იგეგმება.

ქვემოთ მოკლედ შევაჯამებთ ფასს 9-ის ძირითად მოთხოვნებს.

მოქმედადების სფერო:

ფასს 9 მოიცავს ყველა იმ აქტივს, რომელიც ბასს 39-ის მოქმედების სფეროში ექცეოდა – ინვესტიციებს სავალდო ინსტრუმენტებსა და კაპიტალში, სესხებს, დებიტორულ ანგარიშებს და წარმოებულ ინსტრუმენტებს.

კლასიფიკაცია:

ფასს 9 მიხედვით, ფინანსური აქტივი კლასიფიცირდება შემდეგ სამ კატეგორიად:

- ამორტიზირებული ღირებულებით აღრიცხული ფინანსური აქტივები;

- რეალური ღირებულებით აღრიცხული ფინანსური აქტივები ასახული მოგებაში, ან ზარალში;

- რეალური ღირებულებით აღრიცხული ფინანსური აქტივები ასახული კაპიტალის მოძრაობის უწყისში.

კლასიფიკაციის

კრიტერიუმი:

ფასს 9-ის თანახმად, ის თუ კლასიფიკაციის რომელ ჯგუფში მოექცევა და შესაბამისად, როგორ შეფასდება ფინანსური აქტივი, დამოკიდებულია ორ კრიტერიუმზე:

• **ბიზნესის მოდელის ტესტირება** – ექცევა თუ არა ფინანსური აქტივი ისეთ ბიზნეს-მოდელში, რომლის თანახმადაც აქტივების ფლობა ხდება სახელშეკრულებო ფულადი ნაკადების მისაღებად (ნაცვლად ისეთი ბიზნეს მოდელისა, რომლის დროსაც აქტივი გამოიზნულია გასაყიდად მოგების მიღების მიზნით)?

• **ფულადი ნაკადების მახასიათებლების ტესტირება** – აქვს თუ არა მომავალ ფულად ნაკადებს კონკრეტული გადახდის გრაფიკი, რომელიც შედგება ძირითადი თანხისა და მასთან დაკავშირებული პროცენტის დაფარვებისგან?

თუ ფინანსური აქტივი აკმაყოფილებს ზემოთ ჩამოთვლილ ორ კრიტერიუმს, ის ამორტიზირებული ღირებულებით უნდა აღირიცხოს. აქედან გამომდინარე სესხები, სავაჭრო დებიტორული ანგარიშები და ინვესტიციები სასესხო ინსტრუმენტებში, როგორც წესი, აკმაყოფილებს მოცემულ კრიტერიუმებს და შესაბამისად აღირიცხება ამორტიზირებული ღირებულებით.

ფინანსური აქტივები, რომლებიც არ აკმაყოფილებს მოცემულ კრიტერიუმებს, აღირიცხება რეალური ღირებულებით.

ბიზნესის მოდელის ტესტირება

ბიზნესმოდელის ტესტირება გულისხმობს იმის დადგენას, არის თუ არა ბიზნესის ძირითადი მიზანი ფინანსური აქტივიდან სახელშეკრულებო ფულადი ნაკადების ამოღება, თუ მიზანს საბოლოო ვადადღე აქტივის გაყიდვით მოგების მიღება წარმოადგენს. ამის განსაზღვრა ბიზნეს ქვედანაყოფის და არა კონკრეტული აქტივის ჭრილში ხდება და მაშასადამე, არ ეფუძნება მენეჯმენტის გეგმებს კონკრეტულ აქტივთან მიმართებაში.

ფასს 9 ითვალისწინებს,

რომ საწარმოს შესაძლოა ბევრი ბიზნეს ქვედანაყოფი ჰქონდეს და მათი მართვა განსხვავებული იყოს. მაგალითად, ბანკს შესაძლოა ჰქონდეს როგორც საცალო საბანკო მომსახურების ქვედანაყოფი, ისე, საინვესტიციო ბანკის საქმიანობაც. შესაბამისად, საცალო საბანკო ქვედანაყოფის მიზანია ფინანსური აქტივების საბოლოო ვადადღე შენარჩუნება და სახელშეკრულებო დაფარვის გრაფიკით გათვალისწინებული ფულადი ნაკადების ამოღება, ხოლო, საინვესტიციო ბანკი კი მიზნად ისახავს აქტივების რეალიზაციით მიიღოს მოგება; ამიტომ, საცალო საბანკო ქვედანაყოფის ფინანსური აქტივები აღირიცხება ამორტიზირებული ღირებულებით, იმისდა მიუხედავად, რომ შესაძლოა, ანალოგიური აქტივი საინვესტიციო ქვედანაყოფში ექვემდებარება რეალური ღირებულებით აღრიცხვას.

ფულადი ნაკადების მახასიათებლების ტესტირება

ახლახანს საერთაშორისო ბუღალტრული სტანდარტების საბჭომ გამოსცა სტანდარტი მცირე და საშუალო ბიზნესების აღრიცხვის რეგულირებისთვის. ფულადი ნაკადების მახასიათებლების ტესტირებისადმი მიდგომა სწორედ ამ

სტანდარტიდან იქნა გადმოღებული. ძირითადი მიდგომა მდგომარეობს იმაში, რომ მხოლოდ ის ინსტრუმენტები, რომლებსაც ძირითადი თანხისა და პროცენტის დაფარვის სახელშეკრულებო გრაფიკი აქვს, ექვემდებარება ამორტიზირებული ღირებულებით აღრიცხვას.

აქტივი იმ შემთხვევაში აკმაყოფილებს ფულადი ნაკადების მახასიათებლების კრიტერიუმს, თუ მასთან დაკავშირებული ფულადი ნაკადები ფიქსირებულია (მაგალითად, სესხი ფიქსირებული საპროცენტო განაკვეთით), როდესაც საპროცენტო განაკვეთი ცვლადია რაიმე მახასიათებლის მიხედვით (მაგალითად, LIBOR), ან როდესაც საპროცენტო განაკვეთი ფიქსირებულია და ცვლადის ერთობლიობას წარმოადგენს (მაგალითად, LIBOR-ს პლუს ფიქსირებული განაკვეთი).

ინვესტიციები კაპიტალში

ფასს 9 მოითხოვს, რომ ყველა ინვესტიცია კაპიტალში აღირიცხოს რეალური ღირებულებით. ეს კი ნიშნავს იმას, რომ ის აქტივები, რომლებიც საჯაროდ არ იყიდება და მათი საბაზრო ფასის პირდაპირ დადგენა შეუძლებელია, არ შეიძლება აღირიცხებოდეს თვითღირებულებით, როგორც ეს

ბასს 39-ის მიერ იყო დაშვებული. თუმცა, ფასს 9 მაინც ტოვებს გარკვეულ გამოსავალს და ამბობს, რომ ზოგიერთ შემთხვევაში თვითღირებულება შესაძლოა რეალური ღირებულების საუკეთესო მიახლოებას წარმოადგენდეს. სტანდარტში ასევე წარმოდგენილია იმის ნიმუშები, თუ როდის არ შეიძლება თვითღირებულება რეალური ღირებულების მიახლოებად იქნეს მიჩნეული.

ინვესტიციები კაპიტალში კლასიფიცირდება როგორც რეალური ღირებულებით აღსარიცხი მოგება-ზარალის ანგარიშგების გავლით, გარდა იმ იშვიათი შემთხვევებისა, როდესაც თავდაპირველივე აღიარებისას მოხდება ინვესტიციის კლასიფიკაცია როგორც რეალური ღირებულებით აღსარიცხი კაპიტალის მოძრაობის ანგარიშგების გავლით. ასეთ შემთხვევაში კლასიფიკაციის შემდგომი ცვლილება დაუშვებელია. თუკი ინსტრუმენტი სავაჭროდ არის განკუთვნილი, მისი რეალური ღირებულების ცვლილების აღრიცხვა კაპიტა-

ლის მოძრაობის ანგარიშგებაში დაუშვებელია.

ინვესტიციის კლასიფიკაცია როგორც რეალური ღირებულებით აღსარიცხი კაპიტალის მოძრაობის ანგარიშგების გავლით ბასს 39-სგან განსხვავებულ მიდგომებს ითვალისწინებს. კონკრეტულად კი არ არის საჭირო ასე კლასიფიცირებული ინვესტიციის გაუფასურების შეფასება და ინვესტიციის გაყიდვისას რეალური ღირებულების ცვლილებით გამოწვეული დაგროვილი მოგება-ზარალის რეკლასიფიკაცია მოგება-ზარალის ანგარიშგებაში; რეალური ღირებულების ნებისმიერი ცვლილება სამუდამოდ კაპიტალში რჩება.

რეკლასიფიკაცია

იმ ფინანსური აქტივებისთვის, რომლებიც აკმაყოფილებს ფულადი ნაკადების მახასიათებლების ტესტს, რეკლასიფიკაცია რეალური და ამორტიზირებული ღირებულებით აღრიცხულ კატეგორიებს შორის მოთხოვნილია მაშინ, როდესაც ბიზნეს-მოდელის მიზნობრიობა იცვლება. მაგალითად,

ამორტიზირებული ღირებულებით აღსარიცხი ჯგუფიდან აქტივები უნდა რეკლასიფიცირებულ იქნეს რეალური ღირებულებით აღსარიცხი ჯგუფში, როდესაც ბანკი გადაწყვეტს შეწყვიტოს საცალო იპოთეკური დაკრედიტება და დაიწყოს იპოთეკური სესხების პორტფელის რეალიზაცია.

დანერგვის თარიღი

ფასს 9-ის სავალდებულო დანერგვა უნდა მოხდეს 2013 წლის 1 იანვრით დაწყებული საანგარიშგებო პერიოდის ბოლოს; დაშვებულია უფრო ადრე დანერგვაც.

ფასს 9 მოითხოვს რეტროსპექტიულ დანერგვას, თუმცა, ბიზნეს მოდელის ტესტირება დანერგვის თარიღისთვის მოხდება.

ის საწარმოები, რომლებიც ადრეულ დანერგვას გადაწყვეტენ, გათავისუფლებული არიან შესადარისი ინფორმაციის წარდგენისგან.

საბჭოს

შემდგომი გეგმები

ბასს 39-ის დარჩენილი ნაწილის ჩანაცვლებას საბჭო 2010 წლის მეორე ნახევარში გეგმავს. დაგეგმილია ფასს 9-ში შემდეგი საკითხების შეტანა:

• **ფინანსური ვალდებულებების კლასიფიკაცია და აღრიცხვა;**

• **გაუფასურება;**

• **ჰეჯირების აღრიცხვა;**

• **აღიარების გაუქმება.**

ვიმედოვნებთ, რომ მოცემული მასალა დაგეხმარებათ მომზადებულები შეხედეთ ფინანსური აქტივების აღრიცხვის ახალ მოთხოვნებს! შეგახსენებთ, რომ ამ და სხვა საკითხებთან დაკავშირებული კონსულტაციები შეგიძლიათ უფასოდ მიიღოთ საერთაშორისო საფინანსო კორპორაციის კორპორაციული მართვის პროექტში.

ინფორმაცია

საერთაშორისო საფინანსო კორპორაციის სპეციალისტი